

RODZ
MIK
LTA
BUS
KI

32 SEKSUALNOŚĆ CZŁOWIEKA
OBSZARY ZAINTERESOWAŃ
TEORETYKÓW I PRAKTYKÓW

**ROCZNIK
LUBUSKI**

LUBUSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE

**ROCZNIK
LUBUSKI
Tom 32, część 2**

**SEKSUALNOŚĆ CZŁOWIEKA
OBSZARY ZAINTERESOWAŃ
TEORETYKÓW I PRAKTYKÓW**

Pod redakcją
Zbigniewa Izdebskiego

Zielona Góra 2006

REDAKTOR NACZELNY

Bogdan Idzikowski

KOLEGIUM REDAKCYJNE

Marian Eckert, Żywia Leszkowicz-Baczyńska
Leszek Gołdyka, Edward Hajduk
Zbigniew Izdebski, Tomasz Jaworski
Barbara Kołodziejska, Zbigniew Kurcz (Wrocław)
Jan Kurowicki, Wojciech Sitek (Wrocław)
Wojciech Strzyżewski, Andrzej Toczewski
Zdzisław Wołk

Sekretarz: Ewa Narkiewicz-Niedbałec

RECENZENT

Prof. dr hab. n. med. Andrzej Jaczewski

REDAKCJA WYDAWNICZA

Aldona Reich

SKŁAD KOMPUTEROWY

Agata Wiśniewska-Kubicka

PROJEKT OKŁADKI

Witold Michorzewski

ISSN 0485-3083

Wydanie publikacji dofinansowane przez
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
Województwo Lubuskie Miasto Zielona Góra
Uniwersytet Zielonogórski

Copyright©by Lubuskie Towarzystwo Naukowe, Zielona Góra 2006

Druk: Studio 1, Łukasz Janik, Zielona Góra

SPIS TREŚCI

Słowo wstępne (Zbigniew Izdebski)	7
ZBIGNIEW LEW-STAROWICZ — <i>Seksuologia XXI wieku</i>	13
MARIA BEISERT — <i>Przemiany współczesnej rodziny polskiej</i>	19
EMILIA PAPRZYCKA — <i>Życie w pojedynkę kobiet w kontekście relacji damsko-męskich</i>	39
MAGDALENA ŚRODA — <i>Postawy wobec seksu</i>	61
DARIUSZ RADOMSKI, GRAŻYNA JARZĄBEK — <i>Od zauroczenia do orgazmu, czyli biologiczne podstawy seksualności człowieka</i>	75
STANISŁAW DULKO — <i>Saga o płci</i>	87
ZBIGNIEW IZDEBSKI — <i>Obawy i trudności w życiu seksualnym</i>	95
ANTONINA OSTROWSKA — <i>Kobiety i mężczyźni. Jak styl i warunki życia różnicują zdrowie</i>	113
ANNA MENTLEWICZ — <i>Miłość i zdrada z internetu</i>	131
KRZYSZTOF WĄŻ — <i>Poglądy nastolatków na temat prokreacji</i>	137
BOHDAN BIELSKI — <i>Standardy w postępowaniu z dziećmi – ofiarami przemocy seksualnej w praktyce sądowej w Polsce</i>	149
AGNIESZKA FELIŃSKA — <i>Nieletni sprawcy przemocy seksualnej</i>	163
JOANNA DEC — <i>Zjawisko handlu ludźmi – profil ofiar z Polski i z zagranicy</i>	177
AGNIESZKA WALENDZIK-OSTROWSKA — <i>Ograniczenia i trudności w poradnictwie okototestowym HIV</i>	201
HALINA SZELĄG — <i>Wiedza i poglądy młodzieży licealnej na temat zakażenia oraz zapobiegania HIV/AIDS</i>	207
<i>Deklaracja Praw Seksualnych WHO – Sierpień 2002</i>	223

SŁOWO WSTĘPNE

Seksualność człowieka, jako jeden z podstawowych wymiarów jego funkcjonowania, stanowi ważny czynnik sterujący rozwojem osobowości. Motywuje do nawiązywania kontaktów i więzi interpersonalnych, jest pozytywną siłą napędową działania. Może jednak także prowadzić do ograniczenia prawidłowego funkcjonowania człowieka, a nawet stanowić zagrożenie zdrowia i życia.

„Strażnicy moralności” zarzucają osobom zajmującym się naukowo seksualnością człowieka podejście bardzo fizjologiczne. Tymczasem seksuologia jest nauką interdyscyplinarną, a problematyką związaną z seksuologią zajmują się przedstawiciele różnych dziedzin wiedzy. Zawartość niniejszego tomu dobrze o tym świadczy. Skoncentrowano się w nim bowiem na społecznym i kulturowym wymiarze seksualności człowieka. Rozwój cywilizacji, globalizacja, zacieranie się granic kulturowych i obyczajowych oraz przemiany społeczno-demograficzne i ekonomiczne zmieniają warunki życia człowieka. Czy zmienia się zatem jego seksualność? Czy jesteśmy w stanie te zmiany poddać obserwacji i analizie? Czy jesteśmy w stanie przeciwdziałać niepokojącym zjawiskom związanym z seksualnością człowieka? Jak postrzegamy naszą płciowość? Jak nauka może wesprzeć działania praktyków? Autorzy publikacji zawartych w niniejszym Roczniku Lubuskim skoncentrowali się wokół powyższych pytań podejmując próbę znalezienia odpowiedzi.

W otwierającym tom opracowaniu **Zbigniew Lew-Starowicz** omawia najważniejsze kierunki rozwoju współczesnej seksuologii. Autor wymienia charakterystyczne dla seksuologii XXI wieku kierunki badań, przewidywane odkrycia naukowe, metody diagnostyczne, tendencje w występowaniu zaburzeń seksualnych i metody terapii.

Tekst **Marii Beisert** jest poświęcony przemianom współczesnej rodziny. W polskich realiach, silnie związanych z historią i tradycją, w tym z tradycją religijną, seksualność człowieka manifestuje się i spełnia najczęściej w relacjach małżeńskich i wiąże z prokreacją. Ostatnie siedemnaście wieków i w tym zakresie przyniosło jednak przemiany. Zwraca uwagę — opisane przez autorkę — zjawisko rozwodów i radzenie sobie z ich konsekwencjami przez dzieci rozstających się rodziców.

Na inne zjawisko związane z przemianami w relacjach między kobietami i mężczyznami wskazuje **Emilia Paprzycka** omawiając życie młodych kobiet, tak zwanych „singli” w dużym mieście. Niewątpliwym walorem tego opracowania jest oparcie go na wynikach badań zrealizowanych przez autorkę.

Magdalena Środa w eseju poświęconym postawom wobec seksu ukazuje, jak w ciągu wieków diametralnie zmieniały się nastawienia człowieka wobec współżycia seksualnego. Autorka udowadnia tezę, iż *seks jest – z jednej strony – w kulturze tabuizowany, represjonowany, obudowany coraz bardziej niezrozumiałymi standardami wstydlivości, z drugiej – dowartościowywany, urozmaicany; z przedmiotu wyparcia staje się jedną z najważniejszych dróg do potwierdzenia własnej wartości, z przedmiotu obciążonego gigantycznym poczuciem winy staje się nie tylko koniecznym, ale, niekiedy, wystarczającym warunkiem szczęścia, jakiegoś metafizycznego wyzwolenia, powodzenia, sukcesu życiowego etc.*

Po tym kulturowym obrazie seksualności człowieka w tomie umieszczono artykuł **Dariusza Radomskiego i Grażyny Jarząbek**, którzy prezentują najnowszą wiedzę dotyczącą biologicznych podstaw seksualności człowieka. Autorzy omawiają tak interesujące zagadnienia, jak: biologia reakcji seksualnych, biologiczne mechanizmy sterujące wyborem partnera seksualnego i neurobiologiczne mechanizmy powstawania emocji związanych ze stanem zakochania i uczuciem miłości. Swój wywód kończą nawiązaniem do etycznych podstaw seksualności cytując Karola Wojtyłę: *Przednaukowe stwierdzenie: 'płeć jest właściwością indywiduum ludzkiego' otwiera nam dalej sięgające horyzonty. Indywiduum ludzkie jest bowiem osobą, osoba zaś jest podmiotem i przedmiotem miłości, która rodzi się właśnie między osobami. Miłość ta rodzi się pomiędzy kobietą i mężczyzną nie dlatego, że są dwoma ustrojami różnopłciowymi, ale dlatego, że są dwiema osobami.*

„Sagę o płci” zamieścił w naszym tomie **Stanisław Dulko**. Przeprowadzając analizę terminologiczną autor wykazuje, jak mylnym jest powszechne mniemanie o łatwości rozróżnienia ludzi przy zastosowaniu najbardziej oczywistego kryterium, jakim wydaje się płeć. Wskazując na niezwykle istotną rolę płciowości człowieka autor przypomina, iż *płeć ułatwia człowiekowi orientację w świecie, utrzymanie w nim porządku i harmonii oraz pewnej hierarchii wartości przypisywanej każdej z płci. Płeć wyznacza zakresy repertuaru zachowania ludzi wywodzących się z tego samego kręgu kulturowego i mówiących tym samym językiem. Płeć jest główną siłą postępu i rozwoju, odwiecznym źródłem fascynacji mężczyzn kobietami i kobiet mężczyznami.* Specyficzne dla kobiet i mężczyzn obawy i trudności w życiu seksualnym prezentuje **Zbigniew Izdebski**. Autor oparł tę analizę na wynikach ko-

lejnej edycji badań seksualności Polaków. Artykuł traktujący o sprawach trudnych kończy się optymistycznym przesłaniem: *Niezależnie od przyczyn niepokojów i rodzaju trudności, wszyscy zasługujemy na pokonanie lęków związanych z seksem i na przeżywanie ogromu radości płynącej z każdego spełnienia. Realizacja seksualna to wspólne przeżycie, a nie sprawdzian znajomości technik seksualnych. [...] Pamiętajmy, że para, której związek jest udany, potrafi przezwyciężyć większość problemów, rozmawiając o nich. No i cieszymy się, że mimo wszystkich lęków, 90% Polaków jest zadowolonych ze swojego życia seksualnego.*

Na inny obszar życia człowieka warunkowany przez jego płeć wskazuje **Antonina Ostrowska**. W swoich rozważaniach na temat związku zdrowia Polaków z ich stylem i warunkami życia zwraca uwagę na to, że stosunkowo najlepsze wyniki w realizacji prozdrowotnego stylu życia osiągają wysoko wykształcone kobiety, a najgorsze nisko wykształceni mężczyźni. *Czyżby więc kobiety czyniły lepszy użytek ze swojego wykształcenia w aspekcie troski o zdrowie ?* – pyta autorka.

W opracowaniu *Miłość i zdrada z internetu* **Anna Mentlewicz** przytacza frapujące wyniki badań przeprowadzonych przez M.T. Whitty. Wynika z nich, że *spotkanie umysłów (a meeting of minds) ma ogromne znaczenie dla relacji pomiędzy ludźmi. Mało tego, badani rozróżniają w sieci zdradę emocjonalną (ujawnianie szczegółów intymnych) od fizycznej (cyberseks). Badania pokazały, że ludzie postrzegają akty zdrady w sieci za tak samo realne i ważne jak w rzeczywistości. Brak kontaktu cielesnego nie znaczy, że zachowanie jest nierealne. Poza tym zawsze istnieje niebezpieczeństwo dla związku, że relacje z sieci zostaną przeniesione do prawdziwego świata.* Jest to zjawisko nowe i, bez wątpienia, nie doceniane jeszcze zbyt powszechnie jako zagrożenie trwałości związków.

Krzysztof Wąż przedstawiając relację z badań szesnastoletniej młodzieży stwierdza, iż uczniowie zdecydowanie oddzielają prokreację od podejmowania aktywności seksualnej. Większość z nich uznaje za dopuszczalne lub wręcz normalne istnienie kontaktów seksualnych między osobami w ich wieku, przy tym dziewczęta prezentują bardziej odpowiedzialne postawy wobec prokreacji niż chłopcy. *Zapewne waży na tym ich większa dojrzałość (co jest znaną prawidłowością rozwojową), być może ma to większy związek ze specyfiką ich socjalizacji i związaną z nią świadomością skutków nieodpowiedzialnego postępowania dla dziewczyny-przyszłej matki* – twierdzi autor. Pięć ostatnich opracowań zamieszczonych w prezentowanym tomie dotyczy mrocznej strony ludzkiej seksualności. **Bohdan Bielski** omawia standardy w postępowaniu z dziećmi-ofiarami przemocy seksualnej w praktyce sądowej w Polsce, które winni stosować w swojej pracy psycholodzy. Autor twierdzi,

iż psychologowie mają zasadniczy wpływ na komfort przesłuchiwanego dziecka oraz na jakość diagnozy psychologicznej, dzięki której sąd może właściwie ocenić jego zeznanie w kategoriach prawda – fałsz. *Wydaje się, że ideałem byłaby taka sytuacja, w której wszyscy psychologowie przestrzegaliby jednego standardu metodologicznego. Powodowałoby to łatwiejszą sądową kontrolę dowodu, jakim jest opinia biegłego psychologa, ale przede wszystkim poprawiłoby jakość diagnozowania. Oczywiście, nie można skonstruować standardu narzucającego wybór konkretnych metod diagnostycznych. Każdy przypadek wymaga innych* – stwierdza w podsumowaniu swojego wywodu autor.

Agnieszka Felińska prezentuje obraz nieletnich sprawców przemocy seksualnej. Zjawisko przemocy nieletnich a zwłaszcza przemocy rówieśniczej, do niedawna bardzo rzadko poruszane, budzi dziś powszechne zainteresowanie społeczne. *Mając [...] w pamięci statystyki wskazujące, iż 60-80% dorosłych przestępców seksualnych rozpoczęło wykorzystywać seksualnie w okresie dorastania, a 42% pedofilów dokonało pierwszych aktów przemocy seksualnej przed 12 rokiem życia, konieczne jest wypracowanie sposobów wczesnego rozpoznawania i interwencji wobec nieletnich sprawców przemocy seksualnej. Jest to ten obszar badawczy, społeczny i prawny, którego zaniedbać nam nie wolno. Ze względu na bezpieczeństwo i dobro naszych dzieci i młodzieży – ofiar i sprawców* – pisze w zakończeniu swojego artykułu autorka.

W kolejnym opracowaniu **Joanna Dec** omawia zjawisko handlu ludźmi. Na podstawie wyników badań, przygotowanych i zrealizowanych wraz ze Zbigniewem Izdebskim, autorka prezentuje profil kobiet-ofiar handlu ludźmi. Autorka analizuje to zagadnienie w odniesieniu do Polek i kobiet pochodzących z innych krajów. Zwraca uwagę na to, że *nieświadome zagrożenia związanych z nielegalnym pośrednictwem pracy, nie znając warunków życia i pracy za granicą, osoby migrujące ryzykują stanie się ofiarami handlarzy ludźmi. Zostają sprzedane, a potem zmuszone do pracy w seks-biznesie lub niewolniczej pracy, za którą nie otrzymują właściwego wynagrodzenia. Obecny problem handlu i przemytu ludźmi to także rezultat otwarcia granic dawnych krajów komunistycznych.*

Do innego zagrożenia, związanego w dużej mierze z aktywnością seksualną człowieka, to jest zakażenia HIV, nawiązują autorki dwóch ostatnich opracowań zawartych w niniejszym tomie. **Agnieszka Walendzik** omawia ograniczenia i trudności w poradnictwie okołotestowym. Zwraca uwagę na trudności związane z osobą pacjenta i osobą doradcy; największą wagę przywiązuje jednak do ograniczeń i trudności wynikających z warunków zewnętrznych, czyli tła społeczno-kulturowego, na które składają się polityka państwa w zakresie przeciwdziałania rozwojowi epidemii HIV oraz społeczny odbiór osób żyjących z HIV/AIDS. *Ograniczeniem poradnictwa okołote-*

stowego wynikającym z kontekstu społeczno-kulturowego jest także niski poziom edukacji seksualnej. Brak wiedzy na temat funkcjonowania seksualnego sprzyja tworzeniu mitów oraz podtrzymywaniu stereotypów dotyczących seksualności człowieka. [...] Stawianie znaku równości pomiędzy zakażeniem HIV a niemoralnym zachowaniem nie zachęca do poznania własnego statusu serologicznego – pisze autorka.

Halina Szelag prezentuje swoje wieloletnie doświadczenia związane z pełnieniem roli nauczyciela oraz wyniki badań na temat wiedzy i poglądów młodzieży licealnej na temat zakażenia oraz zapobiegania HIV/AIDS. Autorka stwierdza, iż młodzież realizująca w szerszym zakresie zajęcia edukacyjne z zakresu biologii i wychowania do życia w rodzinie posiada wysoki poziom wiedzy nt. HIV/AIDS. Pożądane jest więc pozostawienie realizacji wychowania do życia w rodzinie jako odrębnych zajęć edukacyjnych prowadzonych przez odpowiednio przygotowanego nauczyciela, a nie jako ścieżki edukacyjnej, realizowanej na wszystkich przedmiotach przez wszystkich nauczycieli.

Powyższy przegląd problemów zaprezentowanych przez autorów niniejszego numeru Rocznika Lubuskiego daje nam niepełny, z oczywistych względów, obraz zainteresowań osób zajmujących się seksualnością człowieka. Nawet na tej podstawie możemy jednak dostrzec pewne prawidłowości. Po pierwsze, problematyka seksualności człowieka jest przedmiotem zainteresowań wielu dyscyplin naukowych. Stąd autorami tekstów w niniejszym tomie są reprezentanci nauk społecznych (pedagodzy, psychologowie, socjologowie), ale także etyki i lekarze. Po drugie, problematyka seksualności obejmuje szeroki wachlarz zagadnień teoretycznych; podejmowana w ich ramach refleksja może stanowić podstawę lepszego zrozumienia roli biologicznych i społecznych uwarunkowań funkcjonowania człowieka. Badania nad seksualnością zmierzają także do wsparcia praktyki poprzez wskazywanie efektywnych metod działań na rzecz rozwiązywania problemów społecznych, np. w zakresie profilaktyki HIV/AIDS czy pracy z ofiarami przemocy seksualnej. Po trzecie, w ramach refleksji nad seksualnością człowieka coraz częściej podejmuje się problematykę zdrowia seksualnego, które polega na: zdrowym rozwoju seksualnym, równych i odpowiedzialnych relacjach partnerskich, satysfakcji seksualnej oraz wolności od chorób, niedomagań, jak również przemocy i innych krzywdzących praktyk związanych z seksualnością. Swoiste rozwinięcie tej definicji można odczytać w **Deklaracji Praw Seksualnych WHO** (Światowej Organizacji Zdrowia), którą uchwalono w sierpniu 2002 roku. Tekst deklaracji zamieszczono na końcu niniejszego opracowania.

Zbigniew Izdebski